

Vyhledávání bibliografických a faktografických informací ze specializovaných zdrojů, jejich ověřování a správaází dat

Studijní text

Kvalifikační úroveň 7

Verze 1.0

Autor: doc. PhDr. Richard Papík, Ph.D.

Konzultant: Mgr. Michaela Mrázová

Ostrava 2021

VISK VEŘEJNÉ
INFORMAČNÍ SLUŽBY
KNIHOVEN

Odborná způsobilost	Vyhledávání bibliografických a faktografických informací ze specializovaných zdrojů, jejich ověřování a správaází dat
Profesní kvalifikace	Referenční knihovník specialista (kód: 72-017-T) Knihovník specialista v knihovně pro děti/knihovnice specialistka v knihovně pro děti (kód: 72-022-T) Knihovník specialista správce digitální knihovny (kód: 72-025-T) Knihovník specialista metodik/knihovnice specialistka metodička (kód: 72-023-T) Knihovník specialista katalogizátor (kód: 72-015-T) Knihovník specialista akvizitér (kód: 72-014-T)
Kvalifikační úroveň	7
Klíčová slova	vyhledávání informací, rešerše, specializované zdroje, správa databází
Anotace	Studijní text se věnuje práci ve specializovaných zdrojích, zejména bibliografických a faktografických databázích. Shrnuje také faktory ovlivňující knihovny, jejich služby a uživatelské chování. Autor klade důraz na vyhledávání informací a rešeršnímu procesu.

Tvorba studijních textů je realizována za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky v rámci projektu Veřejné informační služby knihoven (VISK 1).

Zkouška z odborné způsobilosti **Vyhledávání bibliografických a faktografických informací ze specializovaných zdrojů, jejich ověřování a správaází dat** má 4 části, zkoušený musí splnit tato kritéria hodnocení:

Kritéria hodnocení	Způsob ověření
a Vyhledat pět dokumentů na základě zadání různých klíčových údajů ve zvoleném volně přístupném zdroji	Praktické předvedení
b Popsat nástroje pro správu bibliografických informací a předvést práci s citačním manažerem ve zvolené knihovně	Praktické předvedení a ústní ověření
c Popsat nástroje a principy fasetového vyhledávání	Ústní ověření
d Popsat obsah, vyhledávací nástroje a rozhraní báze dat	Ústní ověření

Tento text pro vás připravil doc. PhDr. Richard Papík, Ph.D., Slezská univerzita v Opavě, papik@fpfopava.cz

Text konzultovala Mgr. Michaela Mrázová, Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, mrazova@svkos.cz

OBSAH

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍHO TEXTU	5
1 VSTUP DO TERMINOLOGIE NA PŘÍKLADU NĚKOLIKA HESEL SPOJENÝCH S PROCESEM VYHLEDÁVÁNÍ INFORMACÍ.....	6
2 INFORMAČNÍ INSTITUCE, KNIHOVNY A JEJICH ELEKTRONICKÉ INFORMAČNÍ ZDROJE (EIZ)	8
3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ KNIHOVNY, JEJICH SLUŽBY I UŽIVATELSKÉ CHOVÁNÍ	14
4 DRUHY DATABÁZÍ A CESTY K INFORMAČNÍM ZDROJŮM	16
5 ETAPY VYHLEDÁVÁNÍ INFORMACÍ, REŠERŠNÍ PROCES	20
6 VOLNÉ VYHLEDÁVÁNÍ V TEXTU A POUŽÍVÁNÍ ŘÍZENÝCH SLOVNÍKŮ	23
7 NÁSTROJE PRO PODPORU ANALYTICKÉHO VYHLEDÁVÁNÍ.....	26
8 PODPORA ZE STRANY TZV. CITAČNÍCH MANAŽERŮ	27
SHRNUTÍ UČEBNÍHO TEXTU	28
LITERATURA.....	31
9 SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKŮ	33

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍHO TEXTU

ÚVOD

Studijní text se věnuje práci ve specializovaných zdrojích, zejména bibliografických a faktografických databázích. Shrnuje také faktory ovlivňující knihovny, jejich služby a uživatelské chování. Autor klade důraz na vyhledávání informací a rešeršnímu procesu.

PO PROSTUDOVÁNÍ STUDIJNÍHO TEXTU BUDETE UMĚT

- charakterizovat bibliografické, rešeršní a referenční služby, jejich dělení a způsoby poskytování,
- popsat rešeršní proces, včetně volby rešeršní strategie,
- pracovat s volně dostupnými i licencovanými EIZ,
- ověřovat a spravovat báze dat.

KLÍČOVÁ SLOVA STUDIJNÍ OPORY

Knihovní služby, informační služby, bibliografické služby, rešerše, rešeršní strategie, informační zdroje, metody vyhledávání, booleovské operátory.

1 VSTUP DO TERMINOLOGIE NA PŘÍKLADU NĚKOLIKA HESEL SPOJENÝCH S PROCESEM VYHLEDÁVÁNÍ INFORMACÍ

Ze slovníku TDKIV (Terminologická databáze knihovnictví a informační vědy) je možno vybrat následující termíny, které souvisí s problematikou vyhledávání informací, resp. také s rešeršními strategiemi a elektronickými informačními zdroji. Nabízí se celá rada dalších encyklopedických a výkladových zdrojů včetně tzv. wikisystémů, ale databáze TDKIV je zpracována Knihovnickým institutem Národní knihovny ČR na profesionální úrovni. Mj. bychom ji mohli považovat za specializovaný elektronický informační zdroj faktografického typu. Přístup k této terminologické databázi vede přes adresu <https://tdkiv.nkp.cz>. Sice je možno považovat řadu hesel za starší z hlediska jejich zpracování, tj. zasloužila by si novější pojetí, ale na druhou stranu jsou zpracována velice metodicky a pod kontrolou redakční (encyklopedické zásady jsou drženy) rady TDKIV a jsou mnohdy i nadčasová. Ani starší vysvětlení hesla není špatné, ale poučné právě v historickém kontextu.

Vyhledání a prostudování terminologického hesla může být i dobrým praktickým učebním a procvičovacím příkladem vyhledávání informací faktografické informace v podobě hledaného hesla.

PŘÍKLADY

Vyhledávání informací je charakterizováno jako „činnost, jejímž cílem je identifikace relevantních dokumentů nebo informací v informačních zdrojích (např. plnotextové nebo bibliografické databáze). Vyhledávání informací probíhá obvykle na základě konkrétního požadavku uživatele za pomoci dotazovacích a selekčních jazyků.“

Bibliografická databáze pak jako „databáze, jejíž datovou základnu tvoří bibliografické informace, vymezené obsahově, typem popisovaných zdrojů nebo jejich lokací. Slouží především k vyhledávání bibliografických informací; může být propojena i se systémem dodávání původních dokumentů. Obsah je uložen v jednotně strukturovaných bibliografických záznamech, umožňujících vyhledávání podle hodnoty obsažených položek. Pravidla popisu i jeho podrobnost se mohou v různých databázích lišit. Základní typy bibliografických databází v současné době představují elektronické katalogy knihoven a archivů, oborové databáze zpřístupňované databázovými centry a seznamy zdrojů internetu.“

Faktografická databáze pak jako „databáze, jejíž údajovou základnu tvoří faktografické informace.“

Citační manažer pak jako „program nebo systém umožňující ukládat a spravovat citace a případně odkazované dokumenty, importované z bibliografických databází nebo vytvořené uživateli. Správa citací zahrnuje především úpravu údajů citace, organizování

do adresářových struktur či označování různými štítky dle potřeb uživatele nebo převod do různých citačních stylů a jejich export.“

Fasetový klasifikační systém pak jako „klasifikační systém organizující pojmy do faset a syntetizující notaci předmětu kombinací faset. Svou podstatou se jedná o analyticko-syntetický klasifikační systém, který umožňuje klasifikaci komplexních témat. Při obsahové analýze dokumentů se definují jednotlivá témata a jejich strukturální, podstatné charakteristiky vyjádřené fasetami.“

Správa databáze pak jako „soubor činností zabezpečujících provoz a údržbu databáze, které provádí pověřená osoba nebo program. Základními úkoly jsou správa dat, tj. tvorba a údržba databázového schématu a datového slovníku, definování přístupových cest a tvorba standardů pro práci s daty; ochrana dat, tj. přidělování hesel, přístupových práv, tvorba uživatelských pohledů, šifrování; instalace databáze, monitorování a vyhodnocování provozu; zálohování a zotavení z chyb. Někdy zahrnuje správa databáze i její návrh a modifikaci.“

The screenshot displays the web interface of the Terminologická databáze TDKIV. At the top, there is a navigation bar with tabs: Konec, Přihlášení, Databáze, Děti báze, Nastavení, Otázky, and Aktuální báze: KTD. Below this is a sub-navigation bar with links: Vyhledávání / Rejstříky, Výsledky dotazu, Předchozí dotazy, Schránka, Historie, and Návod. A status bar indicates 'Přidat do schránky' and 'Uložit / odeslat'.

The main content area is titled 'KTD - Úplné zobrazení záznamu'. It includes a format selection dropdown set to 'Standardní' and a 'Záznam 17 z 25' indicator. The entry for 'rešerše' is shown with the following details:

- Termin:** rešerše
- Termin anglicky:** search, retrieval
- Výklad terminu:** Výsledek (popř. proces) vyhledávání informací ve formě dokumentografických nebo faktografických záznamů, popř. plných textů dokumentů. Rešerše se zpracovává na základě referenčního požadavku uživatele, který je zformulován pomocí dotazovacího jazyka do referenčního dotazu; při provádění rešerše se uplatňuje referenční strategie. Podle charakteru obsažených informací se rozlišuje dokumentografická nebo faktografická rešerše; rešerše fixovaná na nosič se považuje za sekundární dokument. [STRAKA-1990-152] [KATUŠČÁK-MATTHAEIDESOVÁ-NOVÁKOVÁ-1998-140-142-291-292] [MATOUŠOVÁ-1988-7-8-37] [CSN 01 0198-1972:1.1]
- Normativní výklad:** Operace prováděné s cílem získat informace o dokumentech pomocí vyhledávacího systému. [CSN ISO 5127-2003] Soupis záznamů dokumentů nebo jejich částí. [výklad z neplatné normy] [CSN 01 0198-1972]
- Zdroj výkladu:** STRAKA-1990-152, KATUŠČÁK-MATTHAEIDESOVÁ-NOVÁKOVÁ-1998-140-142-291-292, MATOUŠOVÁ-1988-7-8-37, CSN 01 0198-1972:1.1, CSN ISO 5127-2003
- Zdroj norm. výkladu:** CSN 01 0198-1972, CSN ISO 5127-2003
- Příbuzný termin:** anotovaná rešerše, bibliografický průzkum, doplňková rešerše, dubové komlexní rešerše, jednoduchá rešerše, redaktorová rešerše, roční rešerše, literární rešerše, offline rešerše, online rešerše, orientační rešerše

Obrázek 1: Ukázka výstupu z terminologické databáze TDKIV

2 INFORMAČNÍ INSTITUCE, KNIHOVNY A JEJICH ELEKTRONICKÉ INFORMAČNÍ ZDROJE (EIZ)

Svět knihoven a informačních institucí **poskytuje poměrně bohatou informační podporu uživatelům a čtenářům v podobě elektronických informačních zdrojů**. Dříve klasické informační instituce a knihovny se proměnily v posledních několika desetiletích nevýdaným způsobem a mají dnes přístupy k mnoha elektronickým informačním zdrojům, také významným licencovaným elektronickým informačním zdrojům, které pak nabízí uživatelům, a to jak z dané knihovny, tak i vzdáleně, např. z domova či jiného prostředí, které si uživatel zvolí. Ukazuje se, že potřeba tzv. *kamenných knihoven* s rozsáhlými fyzickými fondy může být doplněna o služby rychlých a efektivních informačních služeb založených na dialogových (online) přístupech k informacím.

To neznamená, že by „kamenné“ knihovny a jim podobné informační instituce zanikaly, ale že jejich nabídka v oblasti přístupu k elektronickým informačním zdrojům bude narůstat, přístup uživatelů se stane ještě více virtuální nejen z časového hlediska sdílení informací, ale zejména z geografických důvodů velkých vzdáleností mezi uživatelem a informační institucí a informačním zdrojem.

Dnešní přístup se děje k externím zdrojům informací převážně díky tzv. cloudovým řešením, tj. informace (data) často nejsou v dané instituci, ale u producenta nebo poskytovatele informací na jeho hostitelských počítačích, který se **také stará o správu elektronických informačních zdrojů**.

Ve větších knihovnách bývá také vyčleněn expert (např. knihovník EIZ, správce EIZ), který se může starat o správu elektronických informačních zdrojů dané knihovny nebo instituce a udržovat je v přívětivém přehledu a rozhraní přístupu pro uživatele. Za všechny takové lze uvést např. systém *Verde*.

Na systémy správy elektronických informačních zdrojů lze dnes navazovat dalšími podpůrnými systémy, např. pro evidence statistik, které zachycují počty přístupů do databází a ty pak ukazují na jejich využívání, což je vhodné pro zpětnou vazbu a budoucí optimalizované akvizice informačních zdrojů důležité. Za všechny takové systémy lze uvést v ČR využívaný systém pro účely projektu *CzechELib*, který koordinuje Národní technická knihovna. Oním statistickým systémem je *CelusOne* (více na <https://www.czechelib.cz/cs/341-statisticky-system-celus>).

Obrázek 2 - Příklad správy EIZ odrážející se na webové stránce Ústřední knihovny

Role kamenných knihoven je a bude jistě bezproblémově na další desítky let zachována, a to v celé řadě **knihovnicko-informačních služeb**, také v roli tzv. komunitních funkcí, kdy knihovny pomáhají různým sociálním skupinám obyvatel překonávat nástrahy současné společnosti včetně nástrah informačního věku, tedy zmírňovat např. tzv. *digitální* nebo *informační rozdělení*, *informační propast*, ale také umožňují setkávání různých sociálních skupin, nebo mají nezastupitelnou roli v neformálním vzdělávání. Kdo využívá služeb knihoven ve všech jejich aspektech a pravidelně, ví, jak knihovny jsou jednou z nejefektivnějších veřejných služeb, které občan České republiky může dostat za cenu čtenářského průkazu.

Jistě tu již přes tři desítky let je významná role v digitalizaci a **v dlouhodobém uchování digitalizovaného dokumentového fondu** ve smyslu zachování kulturního, historického, a potažmo také vědeckého poznání promítnutého do dokumentové komunikace. Na těchto digitalizačních trendech knihovny budují i nové elektronické služby knihoven.

PŘÍKLAD

Obrázek 3 - Příkladem specializované databáze (na rukopisy) může být od UNESCO oceněná plnotextová databáze (digitální knihovna) Manuscriptorium

Rozhodně nestojí proti sobě koncepty klasických knihoven a digitálních knihoven, **jde o zcela komplementární záležitost** odpovídající modernímu pojetí knihovny coby informační instituce 21. století. Digitalizaci fondů předcházela pár desetiletí průběžná automatizace knihoven a jejich katalogů (např. byly nahrazeny lístkové katalogy automatizovanými katalogy – tedy bibliografickými databázemi přístupnými přes terminály nebo osobní počítače). Příkladem takové bibliografické databáze – katalogu mohou být všechny katalogy knihoven, které je mají. Takové katalogy se nazývali dříve (a mohou i dnes, název i zkratka stále trvá) jako *OPAC* katalogy, což znamená *open access catalogue*, *open access catalog*. Velice významným je například *Souborný katalog ČR*, o kterém bude zmíněno v textu vícekrát.

Obrázek 4 - Ukázka bibliografické databáze v podobě katalogu, v tomto případě Souborného katalogu ČR

Knihovny a informační instituce se změnily **od druhé poloviny 20. století** nevídaným způsobem, a to díky počítačovým a telekomunikačním technologiím. **V 60. letech** minulého století se navíc etabloval **nový druh průmyslu**, a to *průmysl informační*, který se začal poměrně dramaticky rychle rozvíjet a který díky technologickému zázemí budovaného především počítačovou vědou a telekomunikačními obory nabídl obsah koncovému uživateli. **Typickými představiteli** informačního průmyslu jsou **producenti a poskytovatelé** informací, kteří s využitím telekomunikačních technologií jsou online dostupní, a postupem času i *uživatelsky přívětivě*, aby si většinu rešerší uživatel samostatně zpracovával. Řadu postupů při rešerších je však vhodné konzultovat s informačním specialistou – rešeršérem. Je i možnost si nechat rešerše zpracovat.

Služby knihoven mají historicky daný stabilní fondový a dokumentový základ, ale také se liší v technologických možnostech nebo v doplňkových službách, které reflektují vývoj zejména počítačových a komunikačních technologií, ale i změnu uživatelského chování.

Vyplatí se uživateli a čtenáři studovat například mj. knihovní řady příslušných knihoven, které uživatel chce navštěvovat, nebo i jejich služby využívat vzdálenými formami telekomunikačního připojení. Dalším **významným zdrojem jsou webové stránky knihoven**, které o službách knihoven a informačních institucí informují většinou poměrně detailně a často jsou zde rozcestníky k dalším informačním zdrojům nebo jsou poskytovány i **interaktivní referenční služby** (zejména u velkých knihoven, př. *Ptejte se knihovny*). Jistě není od věci sledovat novinky a informace jdoucí z knihovny nebo pracoviště vědeckých (odborných) informací **prostřednictvím sociálních sítí**, i když asi

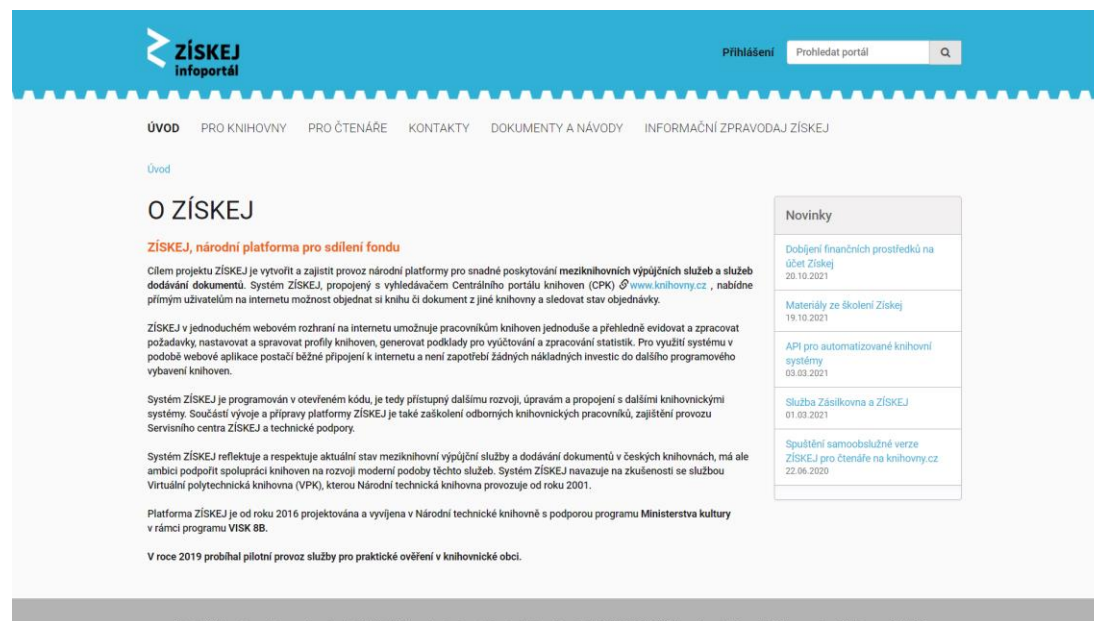
nejlepší je být v kontaktu s knihovnou užším a osobním, dokonce pak s více knihovnami, a najít si čas na občasnou fyzickou návštěvu, nejen tu telekomunikační, vzdálenou.

Důležitá je asistence knihoven a knihovníků při dalších službách, a to například při získávání *primárního dokumentu* (tištěného nebo elektronického), a to **díky službám MVS** – meziknihovní výpůjční služby), například *odborného článku* nebo *knižní publikace*, ale i dalších typů dokumentů, kterými mohou být *sborníky z konferencí*, *elektronické nosiče dokumentů různých mediálních forem* včetně audiovizuálních, *učební texty a skripta*, *slovníky*, *encyklopedie*, ale také dokumenty např. *šedé literatury*, tedy literatury tzv. *polopublikované*, což mohou být specializované studie, zprávy vládních nebo výzkumných, také mezinárodních institucí, anebo i *kvalifikační práce*. Díky repositářům se jejich zpřístupnění a přesunem do formy tzv. *otevřeného přístupu* více otevřelo v podstatě každému uživateli bez větších bariér. Dobrým příkladem jsou repositáře akademických institucí, světových i tuzemských. Příkladem repositáře plných textů kvalifikačních prací je systém – databáze – portál *Theses.cz* (<https://theses.cz>). Jiným příkladem specializovaným na *šedou literaturu* je repositář *NUŠL* (<http://www.nusl.cz>), který zastřešuje a provozuje *Národní technická knihovna* (<http://www.techlib.cz>).

Pokud dokument není ve studovně nebo ve fondech příslušné knihovny, uživatel se obrací na knihovnu s požadavkem na *meziknihovní výpůjční službu*, případně *mezinárodní meziknihovní výpůjční službu*, kdy jsou osloveny další knihovny, které napomohou získání primárního dokumentu. Služby bývají mírně zpoplatněny, což na úrovni tuzemských meziknihovních výpůjčních služeb je v řádu desítek korun, ale u mezinárodních meziknihovních služeb, a zejména knih, které se dopravují ze zahraničních knihoven a dalších institucí, je to poměrně nákladné a na úrovni několika set korun. Uživatel by se však měl naučit využívat tyto služby, pokud chce efektivně sledovat a studovat zahraniční aktuální literaturu. Dodání *primárního dokumentu* bylo změněno výrazně plnotextovými databázemi nebo databázemi, kde je připojen primární dokument, např. v *PDF* formátu (viz takové systémy v ČR, jako jsou *ProQuest*, *EBSCO* a řada dalších). Také jsou téměř samozřejmé tzv. *linkovací servery* (za všechny lze uvést např. *SFX*), které vyhledaný dokument (např. bibliografický záznam v databázi) propojí s primárním dokumentem (plným textem), pokud příslušná instituce na něj má licenční nárok.

Jsou i jiné současné služby v českých knihovnách podporující cestu k primárnímu dokumentu (viz následující obrázek).

PŘÍKLAD

Obrázek 5 - Zajímavou službou posledních let dodání primárního dokument k uživateli je služba Získej

3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ KNIHOVNY, JEJICH SLUŽBY I UŽIVATELSKÉ CHOVÁNÍ

V souvislosti s knihovnami a informačními institucemi jsou v zahraničí i v českém prostředí často zmiňovány podstatné faktory, které formují současné knihovnicko-informační prostředí [s využitím PLANKOVÁ, 2008], a to také často v návaznosti na fenomén tzv. *elektronického publikování* a dnes i *otevřeného přístupu* k dokumentům, který mění vydavatelskou a zprostředkovatelskou roli subjektů informačního průmyslu (vydavatelů, nakladatelů, poskytovatelů informačních zdrojů, knihoven aj.).

Těmito ovlivňujícími faktory výběrově jsou:

- **nárůst počtu publikovaných informací**, a to v současnosti převážně v elektronické podobě,
- **rozsáhlý a rozmanitý přístup** k dokumentům pomocí informačních a komunikačních technologií,
- **rostoucí poptávka po přístupu** k primárním dokumentům (na základě rozšířenějšího přístupu k bibliografickým záznamům), tj. uživatel očekává získání primárních dokumentů (článků, studií, monografií aj.) v reálném čase.

V návaznosti na zmíněné faktory se objevují také **relativně nová témata**, jako jsou právě naznačený *otevřený přístup* (*open access*) k vědeckým a odborným informacím nebo nové možnosti a formy *publikování vědeckých poznatků*.

Otevřený přístup je v mnohém perspektivní, ale i diskutovanou cestou, byť ne v současnosti a v nejbližší budoucnosti převažující formou publikování a následného zpřístupnění uživatelům. Je to cesta zajímavá pro *otevřenou vědu* (*open science*). **O otevřený přístup se zajímají nejen autoři, akademické instituce, ale i informační pracovníci a knihovníci.** Přímý otevřený elektronický přístup k dokumentům nemá ohrožit knihovnicko-informační instituce nebo nakladatele a vydavatele informačních zdrojů, ale je samozřejmě reakcí mj. na rostoucí náklady na akvizici dokumentů, např. odborných a vědeckých časopisů. Právě fenomén otevřeného přístupu mění zajímavým způsobem uživatelské tzv. *informační chování*, ale i chování (včetně obchodního) dalších subjektů informačního průmyslu (autor, vydavatel, dodavatel, resp. poskytovatel). *Otevřený přístup* k dokumentům z produkce vědních oborů je často komplementární k profesionálním vydavatelům, nakladatelům a poskytovatelům informací, i když jde stále o velmi diskutovanou záležitost, např. směrem k publikačnímu chování vědců a výzkumníků, kterým ovšem na druhé straně zvyšuje potenciál publikovat, také například i možnost nabídnout a sdílet výzkumná data otevřenými formami (*open data*).

PŘÍKLAD

The screenshot displays the NUSL website interface. At the top, there is a search bar with the text "Vyhledat" and a language selector set to "English version". Below the search bar, a green navigation bar lists various categories: "Věda a výzkum (32536)", "Školství (567229)", "Kultura (18513)", "Státní správa (5174)", and "Ostatní (891)".

The main content area is divided into several sections:

- Typ dokumentu:** A list of document types including "Analytické a metodické materiály", "Autorské práce", "Firemní literatura", "Konferenční materiály", "Ostatní", "Propagační materiály", "Vysokoskolské práce", and "Zprávy".
- Osoby:** A list of authors and institutions, including "Český statistický úřad (915)", "Cervenka, Jan (786)", "Úřad průmyslového vlastnictví (759)", and "Univerzita Karlova (756)".
- Klíčová slova:** A list of keywords including "finanční analýza (5556)", "analýza (5168)", "education (5168)", and "SWOT analýza (4741)".
- Jazyk:** A section for language filtering.

In the center, there is a section titled "Počet nalezených dokumentů: 624355" with a bar chart showing the distribution of documents over time. Below the chart, there is a filter for "Publikováno od" (1874) to "2022" and a "Zobrazit" button.

Two search results are displayed:

- Hodnocení propustnosti letištní infrastruktury a způsobených zpoždění letadel**
Motivací ke zpracování této diplomové práce je vytvoření základního stavebního prvku simulační platformy, kterou bude možné dále rozvíjet a využít ji pro další vědecké účely. Cílem této diplomové práce...
Lukáš Petr, Petr Hád, Spak Miroslav
České vysoké učení technické v Praze, 2022
- Numerické simulace pro analýzu odezvy materiálů na kvazi-statické zatížení**
Práce se zabývá analýzou odezvy 3D re-entrant honeycomb struktury na kvazi-statické zatížení jednoosým tlakem s využitím konečné prvkových parametrických simulací. Simulace jsou řešeny jako statické...
Slechta Jan, Bohumil Hora, Krcmar Michal
České vysoké učení technické v Praze, 2022

On the right side, there is a section "O službě" (About the service) and a "facebook" button.

Obrázek 6 - Příklad otevřeného systému (open access), Národní úložiště šedé literatury

4 DRUHY DATABÁZÍ A CESTY K INFORMAČNÍM ZDROJŮM

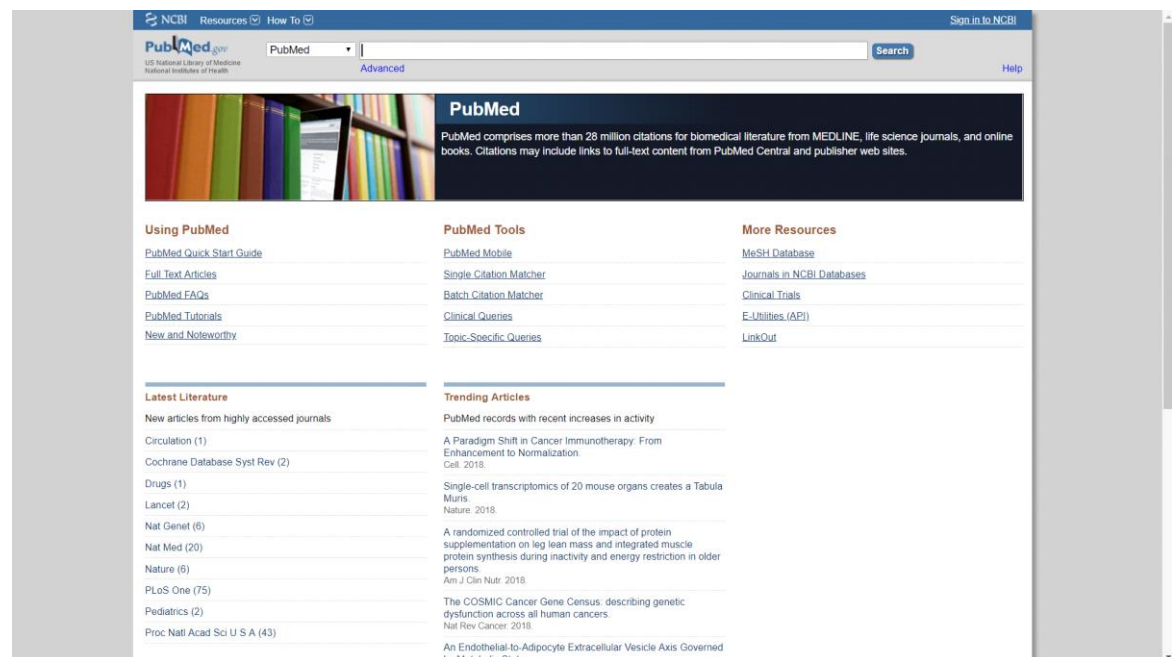
Z hlediska typu poskytovaného obsahu databáze je možno shrnujícím způsobem připomenout dělení na databáze:

- bibliografické (není dostupný primární dokument, např. článek z časopisu, je třeba učinit další krok k jeho získání),
- plnotextové (je dostupný primární dokument, např. článek z časopisu, kapitola knihy, případně celá kniha),
- faktografické (je dostupná primární informace, např. požadovaný statistický údaj, parametr, vlastnost látky).

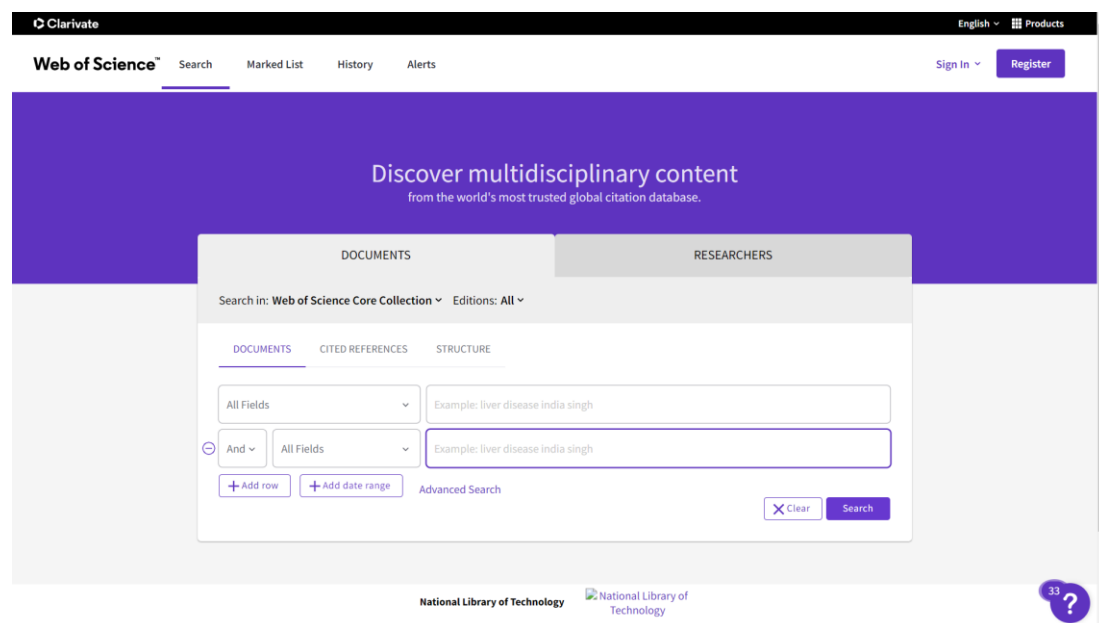
Současné *elektronické informační zdroje* (včetně databází) můžeme z hlediska cesty uživatele k nim **všeobecně rozčlenit na zdroje:**

- **přístupné přes licencované dialogové (online) informační systémy** – jde např. o komerční produkty informačního průmyslu, za všechny tisíce subjektů ze světa je možno uvést např. databázová centra (agregátory, poskytovatele) typu EBSCO (<http://www.ebsco.com>), ProQuest (<http://www.proquest.com>), DIMDI (<http://www.dimdi.de>), STN International (<http://www.stn-international.de>), OVID (<http://www.ovid.com>), Clarivate (<http://www.clarivate.com>) s informačními zdroji pro hodnocení vědy a výzkumu – např. jde o velmi využívanou bibliografickou databázi *Web of Science*, konkurenční producent a poskytovatel ELSEVIER (<http://www.elsevier.com>) pak přichází s bibliografickou databází *Scopus*, která je rovněž vhodná pro tzv. bibliometrické rešerše, např. zjišťování tzv. citačních ohlasů,
- přístupné volně na internetu, např. databáze přístupné přímo u producentů informací typu *U. S. National Library of Medicine*, <http://www.nlm.nih.gov>; tato instituce je producentem např. databáze *Medline*, resp. volně přístupného portálu a rozhraní k databázi *Medline*, který se nazývá *PubMed* (<http://www.pubmed.gov>), mj. tento informační zdroj je klíčový pro odborníky a studenty lékařských a souvisejících oborů, také např. psychologie, sociální práce, zdravotnické techniky apod.,
- **na elektronické informační zdroje přístupné jen v prostředí dané knihovny** (bývá to z důvodu ani ne často technických, ale z důvodů přání producenta nebo poskytovatele informačního zdroje a z důvodu respektování a ochrany licenčních ujednání, aby zdroj byl dostupný pouze v knihovně *na místě samém* a často i na omezeném množství počítačů), příkladem mohou být **databáze a digitální knihovny s přidanou hodnotou** typu velkých statistických souborů nebo studií renomovaných institucí, právní databáze, nebo databáze **zpravodajského monitoringu s plnými texty** (např. často je tak u tuzemského informačního zdroje ANOPRESS, který obsahuje značnou českou produkci noviny a časopisů a monitoringu médií i sociálních sítí, a to právě v plných textech). Nicméně i ANOPRESS je v některých knihovnách přístupný vzdáleně (za všechny lze zmínit krajskou knihovnu MSVK, <http://www.msvk.cz>, Moravskoslezskou vědeckou knihovnu v Ostravě). Záleží, jak se knihovna dohodne (administrativně i finančně) s daným producentem, a jestli ten umožní vzdálený přístup ke svým informačním zdrojům.

PŘÍKLAD

Obrázek 7 - Databáze PubMed, <http://www.pubmed.gov>

Obrázek 8 - Bibliografická a tzv. citační databáze Web of Science

Mezi instituce, které **vydávají a poskytují** elektronické informační zdroje a další cesty k informačním pramenům, **v praxi patří:**

- producenti a vydavatelé primárních dokumentů (česká a zahraniční nakladatelství, producenti oborových informací, za všechny lze uvést příklady např. v chemii světově prestižní *Chemical Abstracts Service*, <http://www.cas.org>), *American Psychological Association* (<http://www.apa.org>), *Elsevier* (<http://www.elsevier.com>),
- distributoři a prodejci, také tzv. *agregátoři* (již zmíněné *EBSCO Information Services*, <http://www.ebsco.com>) nebo *ProQuest* (<http://www.proquest.com>),
- služby dodávání dokumentů, které navazují na služby meziknihovních výpůjčních služeb včetně jejich mezinárodní verze, také moderní formy *DDS*, *document delivery services*, *electronic delivery services*,
- knihovny (např. *Národní knihovna České republiky*, <http://www.nkp.cz>, *Národní lékařská knihovna*, <http://www.nlk.cz>, *Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě*, <http://www.msvk.cz>),
- archivy, muzea, galerie (např. *Národní archiv České republiky*, <http://www.nacr.cz>),
- instituce státní správy a samosprávy (např. *Ministerstvo financí ČR*, <http://www.mfcr.cz>),
- specializované instituce (např. *Úřad průmyslového vlastnictví*, <http://www.upv.cz>).

PŘÍKLAD

Úřad průmyslového vlastnictví

Rešeršní databáze

Verze 20210719 Česky | English

Nepřihlášený uživatel Přihlásit Registrace NIA ?

Rešeršní databáze > Patenty a užité vzory

Databáze obsahuje české přihlášky vynálezů zveřejněné od roku 1991, patenty od č. 1, zapsané užité vzory a evropské patenty platné na území ČR.

Aktualizace zdrojů: ÚPV-ČR: 13.01.2022

Vyhledávací formulář patentů a užitéch vzorů ?

Číslo dokumentu/zápisu ?	=		and	-	+
Číslo přihlášky ?	=		and	-	+
Stav ?		Nevybráno	and	-	+
MPT ?			and	-	+
Původce ?			and	-	+
Přihlašovatel/Majitel ?			and	-	+
Název ?			and	-	+
Anotace ?			and	-	+
Skupina ?		Nevybráno	and	-	+
Aktivní dokument ?			and	-	+
Platná nabídka licence ?			and	-	+

☒ bez ohledu na diakritiku ☐ Nepatentová literatura ?

Hledat Nastavit výstup Vybraný hitlist Historie dotazů Obnovit formulář Vyčistit formulář Export Posun stránky

Obrázek 9 - Databáze patentů a užitéch vzorů, <http://www.upv.cz>

Veřejná databáze

[Časté dotazy](#)
[Kontakty](#)
[Návod](#)

[Statistiky](#)

[Vše o území](#)

[Vlastní výběr](#)

[Ukazatele](#)

[Registrace](#) | [Přihlášení](#)

STATISTIKY

VŠE O ÚZEMÍ

VLASTNÍ VÝBĚR

UKAZATELE

Vyhledat ve statistikách

Aktuality

13. 1. 2022

Doprava, informační a komunikační činnosti
Zveřejněny jsou indexy tržeb [v dopravě, informační a komunikační činnosti](#) za listopad 2021. V souladu s politikou revizí ČSÚ byla revidována data za říjen 2021.

13. 1. 2022

Obchod, pohostinství, ubytování
Zveřejněny jsou indexy tržeb [v obchodě, pohostinství a ubytování](#) za listopad 2021. V souladu s politikou revizí ČSÚ byla revidována data za říjen 2021.

13. 1. 2022

Služby
Zveřejněny jsou indexy tržeb [ve službách I ve vybraných odvětvích tržních služeb](#) za listopad 2021. V souladu s politikou revizí ČSÚ byla revidována data za říjen 2021.

12. 1. 2022

Ceny, Inflace
Zveřejněny [indexy spotřebitelských cen \(základní členění\)](#) - prosinec 2021.

12. 1. 2022

Ceny, Inflace
Zveřejněny [indexy cen vývozu a dovozu podle nomenklatury SITC a podle kapitol harmonizovaného systému, směnné relace a agregace indexů cen průmyslových výrobců a vývozu podle klasifikace CPA](#) - listopad 2021.

11. 1. 2022

Informační technologie
[Používání ICT v podnicích](#) - rok 2020, leden 2021.

11. 1. 2022

Nezaměstnanost
Zveřejněny [počty uchazečů o zaměstnání a počty volných pracovních míst v evidenci úřadu práce](#) za prosinec 2021.

7. 1. 2022

Stavebnictví
https://vdb.czso.cz/vdbv02/faces/cu/index.jspx?_af=profil-uzemi na data za listopad 2021.

Obrázek 10 - Příklad informačního systému faktografických informací

5 ETAPY VYHLEDÁVÁNÍ INFORMACÍ, REŠERŠNÍ PROCES

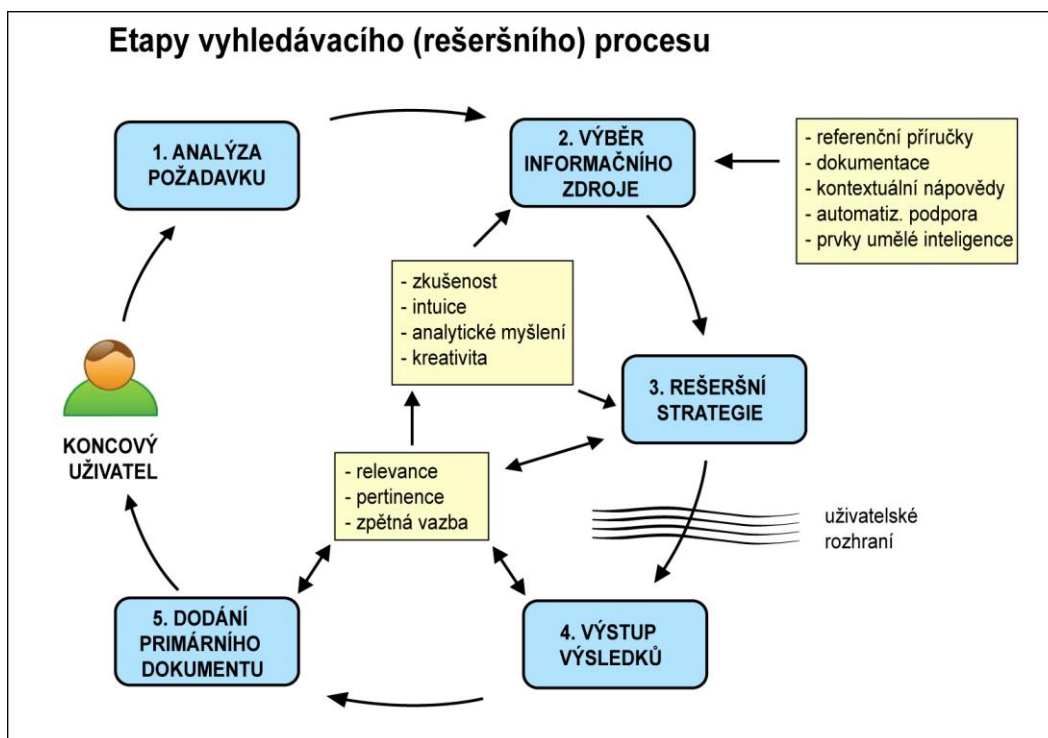
Najít informace, které uživatel hledá, se dá dvěma základními způsoby: *intuitivně* nebo *analyticky*.

Intuitivní je celkem jasný a netřeba podrobně vysvětlovat. Jsme vedeni uživatelským rozhraním a např. do vyhledávacího pole vkládáme volně termíny (klíčová slova) tématu, které chceme nalézt.

Analytický způsob vyhledávání informací je znakem spíše zkušeného uživatele nebo by měly být tyto dovednosti v kompetencích informačního pracovníka – knihovníka a určitě v kompetencích rešeršních specialistů. Pokud uživatel pracuje častěji s příslušným rešeršním systémem, jistě se vyplatí bližší seznámení s pokročilými vyhledávacími možnostmi daného systému.

Na vyhledávání je možno se podívat v následujícím postupu. Skládá se z následujících kroků (etap) v procesu vyhledávání informací, a to v samostatném použití ze strany samotného tzv. *koncového uživatele* i ve využití služeb prostřednictvím tzv. *rešeršního specialisty* [PAPÍK, 2011, s. 91-112], tedy pomáhá-li informační pracovník (rešeršér, rešeršní specialista) uživateli realizovat jeho informační potřeby v procesu vyhledávání:

- **analýza informačního požadavku**, kdy si uživatel ujasní, co přesně má zájem vyhledat, ujasní si informační potřebu a její formulaci do rešeršního požadavku a následně do rešeršního dotazu,
- **výběr informačního zdroje** (např. databáze, příslušné digitální knihovny a cesty k ní),
- **rešeršní strategie** (vyhledávací postup, který je vlastní danému systému),
- **výstup** výsledku, který může být v různých rozsazích nebo formátech záznamů (dokumentů),
- **dodání (resp. získání) primárního dokumentu**, což lze v databázích provést někdy přímo, je-li to tzv. plnotextový informační zdroj, anebo je připojen primární dokument k bibliografickému záznamu, a také existuje často možnost tzv. propojení speciálními technologiemi k primárnímu dokumentu (za všechny lze uvést např. SFX).

Obrázek 11 - Vyhledávací (rešeršní) proces [PAPÍK, 2011]

Výběr informačního zdroje je mj. zásadní záležitostí, která ovlivní konečnou relevanci, resp. pertinenci vyhledaných dokumentů, tj. jestli uživatel získává to, co odpovídá jeho informační potřebě. Důležité je při výběru správného informačního zdroje určit tzv. *jádro informačních zdrojů*, tj. najít oborově ty zdroje, které pojednávají kvalitativně i kvantitativně dostatečně o daném problému a přinesou uživateli co největší relevanci dokumentových výstupů.

Vhodnými předpoklady pro výběr a volbu relevantního zdroje jsou:

- zkušenosti z rešeršní praxe, vyhledávání informací,
- analytické myšlení,
- někdy i intuice,
- také určitá kreativita.

Uživatel ke správné volbě informačního zdroje využívá nejčastěji:

- referenční příručky, případně porady s informačním specialistou – knihovníkem,
- dokumentaci k rešeršním systémům, k elektronickým informačním zdrojům.

Z hlediska práce s uživatelským rozhraním je možno rozlišovat již zmíněné **analytické a intuitivní rešeršní strategie** a postupy [PAPÍK, 2011]. Uživatel vyhledává v informačních systémech s **využitím analytických nástrojů** (např. **používání logických operátorů AND, OR, NOT**, také někdy pracuje se systémy s pomocí *dotazovacího jazyka*), anebo intuitivně, většinou pak tedy bez větších znalostí analytických nástrojů, ale s využitím **přátelsky koncipovaného uživatelského rozhraní** orientovaného na základní vyhledávání informací.

Hypertextově orientované rozhraní, které je v současnosti spojeno nejen se světem informací na internetu a které je pro uživatele navigačně často snadnější, se zavádělo v posledních několika desetiletích a jednotliví poskytovatelé informací se doslova předhánějí, čím nabídka bude v rozhraních WWW úplnější a **s lepšími vyhledávacími možnostmi a zejména přátelskými rozhraními**. Dochází k masové integraci online informačních systémů **s hypertextově orientovaným prostředím**, což umožňuje uživateli snadnější přístup k informacím, jejich volnější a méně formalizovaný výběr a zároveň realizaci nejrozumnějších kombinací založených nejen na analytickém přístupu k vyhledávání, ale i právě na intuitivních postupech ve vyhledávacím procesu. Vyplácí se dané způsoby vyhledávání kombinovat. Naprostá **většina rozhraní databází** (elektronických informačních zdrojů) v současném informačním světě (a např. v prostředí internetu) se dnes vůči uživatelům projevuje v *grafickém uživatelském rozhraní (GUI)* a je hypertextově orientována.

Rozhraní mohou být chápána po mnoha stránkách, od vyložené technických záležitostí až po aspekty z pohledu uživatelů. Důležité je také rozhraní pro dané systémy různých producentů a poskytovatelů, která se pochopitelně liší uživatelským rozhraním. Databáze (např. bibliografické databáze *Medline/PubMed*, *ERIC*) mohou mít verzi přístupnou přes webové prostředí internetu, ale i ve verzi komerční licencované od poskytovatelů, jako jsou *EBSCO*, *ProQuest*, *STN International*, *Clarivate*, *OVID* a mnoho dalších. Způsoby vyhledávání a používání různých nástrojů podpor vyhledávání se pak obvykle u konkurenčních systémů liší, někdy i výrazně. Je vhodné používat nápovědy, studovat je a nebát se i experimentovat v rámci rešeršní strategie.

PŘÍKLAD

ANL - Výsledky dotazu: Slova-Všechna pole= očkování (řazeno podle ohodnocení)
(Limit pro seřazení a zobrazení je 2500 záznamů)

Záznamy 1 - 10 z 953

#	Název	Autor	Zdroj dokument	Rok vyd.	Ext. odkazy
1	☐ Sociální právní očkování - šleiss (PIA) bez šance / Herbert Heger	Heger, Herbert,	Farmář	2006	Přijít na text
2	☐ Kontraindikace očkování / Petr Sedláček	Sedláček, Petr, 1955-	Regenerace	2017	
3	☐ Kritika povinného očkování v ČR - charakteristika rodící a diskursivní rámce, které využívají / Jaroslava Hasmanová Marhánková, Jitka Skálková	Hasmanová Marhánková, Jaroslava	Naše společnost	2016	Přijít na text
4	☐ Lidé odmítají povinné očkování svých dětí / Martina Riebauerová	Riebauerová, Martina	Mladá fronta Dnes	2002	Přijít na text
5	☐ Ústup očkování - návrat nemocí? / Jan Janda, Ladka Strádelová	Janda, Jan	Učtelské noviny	2002	
6	☐ Vzpoura proti očkování / Hana Čápková	Čápková, Hana	Respekt	2010	Digitalizovaný dokument
7	☐ Causa: Povinné očkování / [připravila] Irena Manolevská ; [přispěl] Zdeněk Trončík	Manolevská, Irena, 1947-2013	Regenerace	2002	
8	☐ Čtyřlístky si musí na očkování počkat - v knize se k očkování proti covidu-19 hlásí skupina, do níž patří nejvíce Jihočeši. Termíny v centrech se tak prodlužují / Monika Filipová	Filipová, Monika	Mladá fronta Dnes - Jihočeské vydání	2021	
9	☐ Effect of budding performed by hand and with manual grafting unit on kiwifruit propagation in the field - Elekt ručního očkování a očkování prováděného roubacím strojem při rozmnožování kiwi v polních podmínkách / Huseyn Celik, H. Zengirbas, M. Özcan	Celik, Huseyn,	Horticultural Science	2006	Přijít na text
10	☐ Jak má stát přistupovat k odmítání povinného očkování dětí? / Andrea Cerqueirová	Cerqueirová, Andrea, 1972-	Sondy revue : pro sebevědomé zaměstnance, firemní kulturu a pracovní právo	2015	

© 2014 Ex Libris, NIK ČR

Obrázek 12 - Příkladem hypertextově orientovaného rozhraní jsou veřejné databáze, zde např. bibliografická databáze ANL

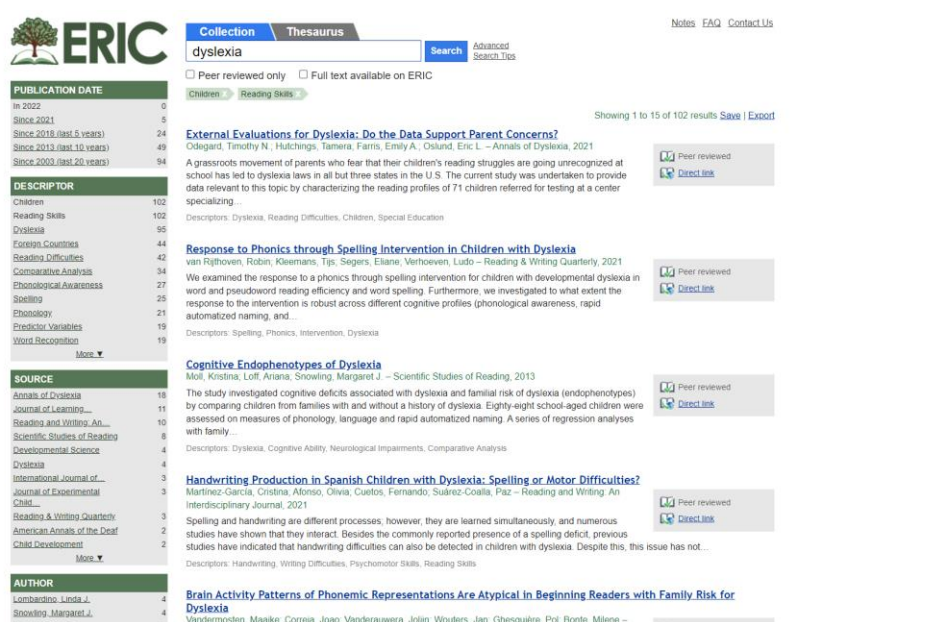
6 VOLNÉ VYHLEDÁVÁNÍ V TEXTU A POUŽÍVÁNÍ ŘÍZENÝCH SLOVNÍKŮ

V analytickém i intuitivním způsobu vyhledávání je možné pak postupovat **metodou volného vyhledávání v textu** či vyhledávání **s pomocí řízených slovníků**. Mohou tyto řízené slovníky být univerzálnější nebo oborově zaměřené.

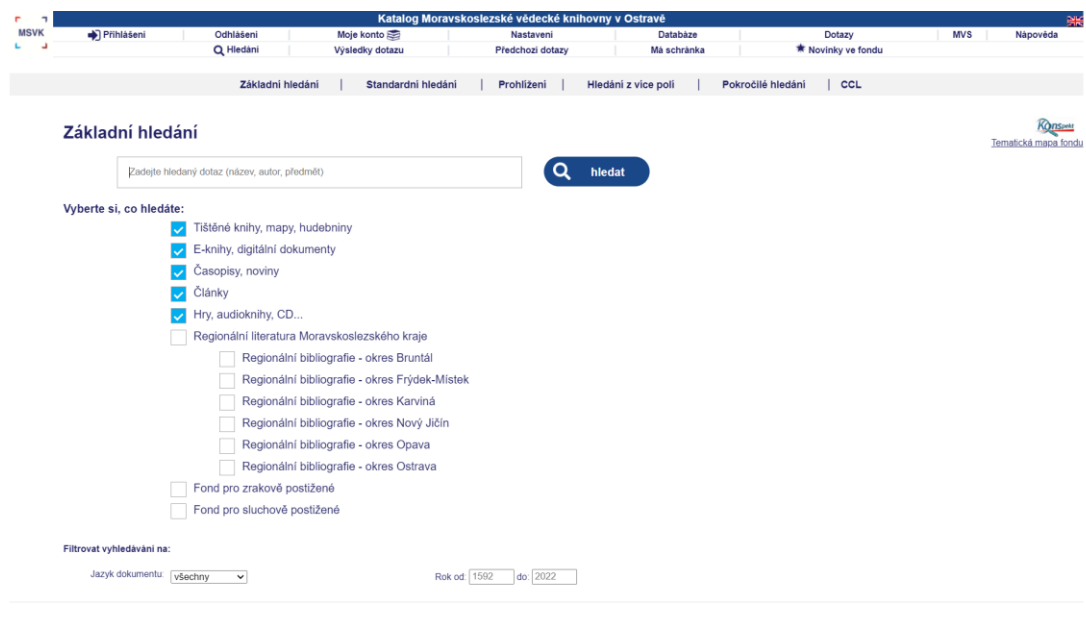
I sem můžeme zařadit tzv. **navigaci či vyhledávání pomocí tzv. faset**. Jejich použití není jen v současných aplikacích databází, jak jsme zvyklí ze světa knihovnictví, ale význam mají např. v oblasti tzv. *e-business*, v oblasti internetových obchodů (*e-shops*), kdy **mohou usnadnit navigaci a přispět k efektivnímu filtrování informací** (cena, způsob dopravy, vyjádření úspory energie aj.). Klasifikační systémy jsou zajímavé i v prostředí tzv. *webu 2.0* (např. používané tzv. *hashtagy*), které jsou oblíbené v oblasti sociálních sítí. Dělení fasetových klasifikací je možné z hlediska více přístupů, **obecných i specializovaných**.

PŘÍKLAD

Vyhledávání v databázi *ERIC* (bibliografická databáze na internetu **volně přístupná** a specializovaná na obory pedagogické a související s nimi) na téma *dyslexia* lze zpřesňovat výběrem (filtrováním) směrem k dětem (*children*) a jejich čtenářským schopnostem (*reading skills*), také použít obecnější fasetu pro omezení času apod., také lze uplatnit ovšem hledisko recenzovaného dokumentu (*peer reviewed*). Cesta k výsledku se tak zrychluje a je relativně přehledná.

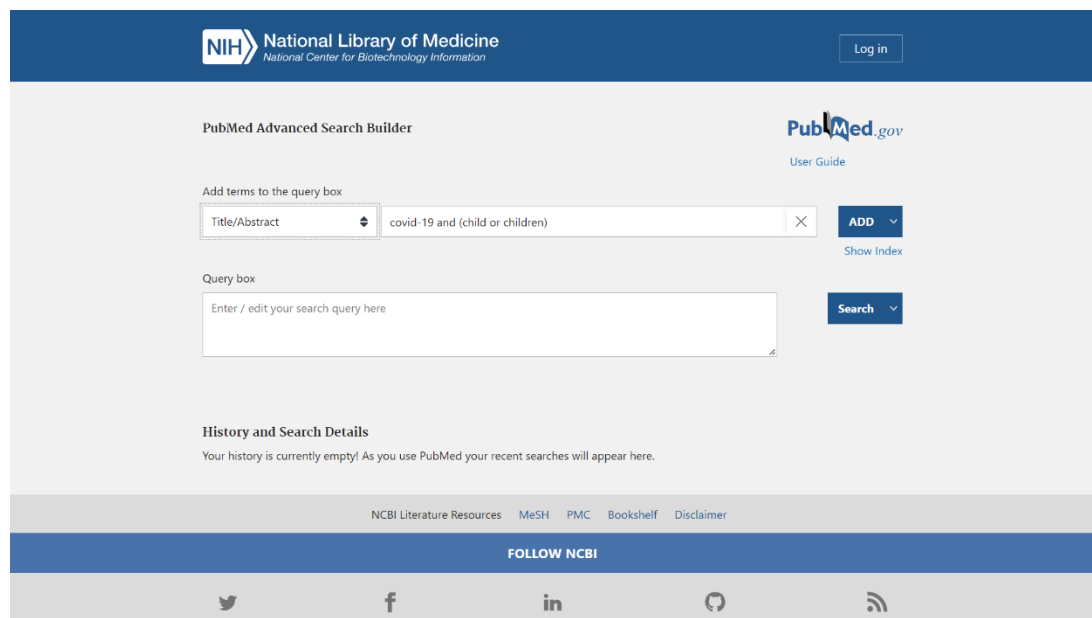

Obrázek 13 - Ukázka vyhledávání s podporou řízených slovníků, mj. také faset

Obrázek 14 - Ukázka fasetového přístupu (navigace) v katalogu knihovny (MSVK)

Jiným příkladem, ale podobné stylem vyhledávání je možno postupovat v jiné specializované databázi (na zdravotnictví, na lékařské obory, která se nazývá *PubMed* a která je volně přístupná v prostředí internetu přes webové sídlo *Národní lékařské knihovny Spojených států amerických*, <http://www.pubmed.gov>). V systému *PubMed* lze vyhledávat volným způsobem vyhledávání v textu, ale je možno využít podpory tzv. *řízených slovníků*, např. *MeSH (Medical Subject Headings)*. Dá se říct, že většina významných velkých systémů vědeckých a odborných informací pracuje s podporou nějakého řízeného slovníku a fasetové struktury jsou nabízeny.

Obrázek 15 - Základní koncipování rešeršního dotazu v systému PubMed metodou volného hledání v textu, ale zároveň by šlo využít vyhledávání s pomocí řízených slovníků

National Library of Medicine
National Center for Biotechnology Information

Log in

×

Search

Advanced

User Guide

Search results

Save

Email

Send to

Display options

Review

> Minerva Pediatr. 2020 Jun;72(3):226-235. doi: 10.23736/50026-4946.20.05887-9.

Impact of COVID -19 on children: special focus on the psychosocial aspect

Ritwik Ghosh ¹, Mahua J Dubey ², Subhankar Chatterjee ³, Souvik Dubey ⁴

Affiliations [+ expand](#)

PMID: 32613821 DOI: 10.23736/50026-4946.20.05887-9

Free article

Abstract

Although medical literature shows that children are minimally susceptible to 2019-Corona virus disease (COVID-19), they are hit the hardest by psychosocial impact of this pandemic. Being quarantined in homes and institutions may impose greater psychological burden than the physical sufferings caused by the virus. School closure, lack of outdoor activity, aberrant dietary and sleeping habits are likely to disrupt children's usual lifestyle and can potentially promote monotony, distress, impatience, annoyance and varied neuropsychiatric manifestations. Incidences of domestic violence, child abuse, adulterated online contents are on the rise. Children of single parent and frontline workers suffer unique problems. The children from marginalized communities are particularly susceptible to the infection and may suffer from extended ill-consequences of this pandemic, such as child labor, child trafficking, child marriage, sexual exploitation and death etc. Parents, pediatricians,

FULL TEXT LINKS

FREE FULL TEXT price of Minerva Pediatrics 0.0

ACTIONS

Cite

Favorites

SHARE

PAGE NAVIGATION

< Title & authors

Abstract

Similar articles

Cited by

NEXT RESULT

2 of 10,949

>

Obrázek 16 - Ukázka bibliografického dokumentu v databázi PubMed

7 NÁSTROJE PRO PODPORU ANALYTICKÉHO VYHLEDÁVÁNÍ

Jedním z nejdůležitějších nástrojů vyhledávání informací, především tzv. *analytického vyhledávání*, jsou **logické operátory**, zástupné znaky a nástroje řetězcového vyhledávání, patří sem i využití závorek.

Operátory je možno rozčlenit do následujících skupin:

- booleovské (Booleovy) operátory (*AND*, *OR*, *NOT*),
- vzdálenostní (proximitní, kontextové, poziční, za všechny lze uvést např. operátory typu *NEAR*, *WITH*, *PRE*),
- numerické.

Rozšíření a zástupné znaky:

- zástupné znaky pravostranného, méně často levostranného rozšíření (*, ?),
- nahrazení znaku či řetězce uprostřed slova.

Booleovské (pojmenováno po Georgi Booleovi, 1815-1864) operátory mají nejširší použití, ale **také své limity**. Mnohé dokáží napravit tzv. *proximitní operátory*, jichž je několik typů. *Proximitní operátory* jsou velkou podporou vyhledávání komerčních databázových systémů, ale v mnoha případech i vyhledávání na internetu, ale nebývají v základním nastavení vždy deklarovány, proto je objeví spíše zkušenější nebo hloubavější uživatel při studiu dokumentace a nápověd systémů.

Příklady použití: *tropical AND medicine* – nalezne ve vyhledávání průnik témat *tropical* a *medicine*; *Crick AND Francis* upřesní průnikem, že jde o autora Francise Cricka, mj. objevitele struktury DNA; také mírně složitější příklad (*Watson OR Crick*) *AND dna* nalezne společné práce autorů Watsona a Cricka směrem k tématu DNA.

Proximitní (vzdálenostní, kontextové) operátory:

- *near*, *with*, *adj* a mnohé další

Příklad použití: *tropical W/1 medicine* najde termín *tropical medicine*, číslovka značí maximální vzdálenost mezi termíny uvedenou v počtu slov – vyhledávání je přesnější a výsledná množina dokumentů více relevantní než při použití booleovských operátorů.

8 PODPORA ZE STRANY TZV. CITAČNÍCH MANAŽERŮ

Citační manažery jsou vhodnou podporou nejen vědecké práce, ale i práce studentů s informačními prameny, případně i pro další, kteří si chtějí evidovat bibliografické informace, používat je pro publikační činnost apod. Umožňují správu bibliografických informací na tzv. osobní úrovni, ale také mohou být ve formě cloudových řešení, tj. data nejsou u nás, ale u poskytovatele daného citačního manažeru.

Systémy mohou být **komerční** nebo **volně dostupné** na principu otevřených platforem, anebo může jít o různé kombinace volného a komerčního použití (*EndNote*, *Citace PRO*, *RefWorks* aj.). Na světě jich existuje několik set, ale pouze několik desítek významných je nejčastěji využíváno, zejména pak v akademické oblasti.

Správa citací a dokumentů je pro publikační činnost velmi důležitá, je umožněno často jejich sdílení v rámci týmové práce nebo v prostředí internetu, sociálních sítí apod. Je možno obecně organizovat uzavřené a veřejné skupiny pro sdílení. Existují verze pro používání nejen ze strany osobních počítačů, ale i tabletů a mobilních telefonů, jsou kompatibilní s mnohými knihovními softwary, databázemi vědeckých informací různých producentů a poskytovatelů, také s různými typy prohlížečů, umí různě pracovat s metadatovými strukturami, jsou různě pracující s rozmanitými citačními standardy, a proto je důležité tyto faktory uvažovat při volbě patřičného citačního manažeru.

Může jít např. o konkrétní produkty *EndNote*, *Mendeley*, *Papers*, *ProCite*, *RefWorks*, *Zotero*, *CitacePRO*. Některé knihovny nebo informační zdroje, ke kterým je ze strany uživatele licencovaný a registrovaný přístup, umožňují pak využívat komerčních citačních manažerů.

Různé vědecké skupiny, tedy nejen jednotliví vědci, **mají své oblíbené citační manažery**. Záleží také, jak chtějí být kompatibilní s kolegy v jiných zemích a oborech. Rovněž akademické instituce si mohou více přát přednostní používání příslušného citačního manažeru (např. *Akademie věd ČR*).

Citační manažery mají mnoho zajímavých funkcí, také umožňují si organizovat osobní archiv primárních dokumentů, tj. propojit bibliografický záznam vazbou na primární dokument.

SHRNUTÍ UČEBNÍHO TEXTU

Využívání elektronických informačních zdrojů, a to včetně databází bibliografických, plnotextových a faktografických prostřednictvím knihoven, informačních institucí a dalších složek informačního sektoru **patří mezi klíčové dovednosti začátku 21. století a je také součástí (má správně být) tzv. informační gramotnosti (information literacy), případně tzv. výzkumné gramotnosti (research literacy).**

Je vhodné být registrovaným uživatelem ne v jedné, ale ve více knihovnách, ve více informačních institucích, aby **uživatel kombinoval přístupy** k informačním zdrojům, které potřebuje k uspokojení informačních potřeb. Jako vhodné příklady, kde být čtenářsky registrován kromě knihoven v místě bydliště, lze zmínit i další knihovny, např. *Národní knihovnu*, jejíž role není jen z hlediska běžných služeb, ale má významnou roli konzervační (<http://www.nkp.cz>). Na místě je vhodné zmínit elektronický informační zdroj *Národní digitální knihovnu* (<http://www.ndk.cz>), která velice posloužila v době pandemie Covid-19 akademické sféře, resp. je vhodné se zmínit o zdroji, v kterém je možno se dnes dobrat primárního dokumentu, a to *Databázi děl nedostupných na trhu* (<http://www.dnnt.cz>). Jako další příklady velkých knihoven lze zmínit *Moravskou zemskou knihovnu* (<http://www.mzk.cz>) *Národní lékařskou knihovnu* (<http://www.nlk.cz>), *Národní technickou knihovnu* (<http://www.techlib.cz>) nebo *Knihovnu Akademie věd ČR* (<http://lib.cas.cz>, také <http://www.knav.cz>), významnou je nejen pro pražské uživatele *Městská knihovna Praha*, <http://www.mlp.cz>. Důležitá je síť krajských studijních a vědeckých knihoven, jako příklad lze znovu zmínit druhou v ČR nejrozsáhlejší *Moravskou zemskou knihovnu* (<http://www.mzk.cz>), všechny krajské knihovny (někdy nazývané *krajské vědecké* nebo *krajské studijní*), a mnoho stovek dalších místních knihoven, jejichž síť je z celosvětového hlediska u nás unikátní. Základy této sítě, která je světově obdivuhodná, byly položeny již v roce 1919 v tehdejší Československu světově pokrokovým knihovním zákonem. Do mnohých knihoven je možno se dnes zaregistrovat vzdáleně, tj. není třeba osobně knihovnu navštívit za účelem registrace.

Vstupy jsou možné také do zahraničních prestižních knihoven a informačních center, pokud jsou s nimi uzavřeny licenční smlouvy o využívání jejich služeb ze strany uživatele, někdy si je ponechávají výzkumníci nebo studenti, kteří vycestovali na stáže a studijní pobyty. Řada uživatelů z ČR může mít udržovanou registraci do nějaké zahraniční knihovny, stejně jako cizinci zdržující se v ČR (např. badatelé, studenti, obecně dlouhodobě zde žijící zahraniční hosté, také jistě jednorázové použití je možné) mohou využívat nabídky zdejších knihoven, zvláště patří-li mezi tzv. *veřejné knihovny*. Je dobré vědět, že spíše větší knihovny s potřebným technologickým a licenčním zázemím **nabízejí nepřetržité přístupy** do online databází a dalších digitálních fondů, a navíc ze vzdáleného přístupu, což je dáno i jejich výhodnější akviziční silou v oblasti databází, elektronických časopisů a elektronických knih, a to na rozdíl od malých knihoven, které takové možnosti často nemají, přestože i ony mají v nabídce mnoho zajímavých informačních zdrojů, často unikátního regionálního charakteru. Určitě je vhodné prozkoumat katalogy takových knihoven a vyzkoušet si v nich vyhledávání informací.

Za pozornost stojí zmíněný přístup do Souborného katalogu České republiky, <http://www.caslin.cz>. Jde o velmi zajímavý informační zdroj pro více účelů, a to pro uživatele i v řadě dalších funkcí pro knihovníky, např. za účelem sdílené katalogizace. Jde o zastřešující „katalog katalogů“ v České republice, i když z nejrůznějších důvodů v něm není každý katalog v ČR obsažen, nicméně jde o kvalitní informační zdroj, který by měl být znám uživatelům, a bohužel se tak v naprosté míře neděje. Lepší a metodičtější či více didaktický je přístup k Soubornému katalogu přes webové sídlo Národní knihovny, <http://www.nkp.cz>.

Zajímavou a do budoucna perspektivní službou českých knihoven se jeví *Centrální portál knihoven*, <http://www.knihovny.cz>, odkud již dnes vede cesta k zajímavým požadovaným informacím a do budoucna povede jistě k lepšímu pohodlí uživatelů z hlediska získávání primárních (plnotextových) dokumentů. Centrální portál přidává i celou řadu dalších podpůrných materiálů pro uživatele i knihovny.

Zajímavé jsou pak u větších knihoven rešeršní možnosti prostřednictvím generace nástrojů typu *discovery*, které stojí nad daty institucionálních databází, mají obsah databází indexován. Např. *Univerzita Karlova* má takový vyhledávací nástroj s „umělým“ názvem (zvoleným na základě soutěže zejména mezi studenty UK) *Ukaž*, a to na adrese <http://ukaz.cuni.cz>. Ale v podstatě řada velkých veřejných knihoven nebo vysokoškolských knihoven disponují podobným systémem, stačí se podívat na jejich webová sídla.

Bez vhodné rešerše a využívání informačních zdrojů se uživatel mnohdy těžko pohybuje vpřed ve svém oboru, anebo může opakovat i činnosti včetně výzkumů dávno ve světě nebo i u nás realizovaných. V případě výzkumu nebo vývoje, který může být zakončován **registracemi průmyslového vlastnictví** (např. patenty, užité vzory, viz např. <http://www.upv.cz> nebo <http://www.epo.org>), může mít např. neprovedení důsledné patentové rešerše dalekosáhlé ekonomické důsledky, a i lidské zklamání. **Systémy patentových informací jsou příkladem specializovaných informačních systémů.** Stejně tak jsou rešerše na **zjištění aktuálního stavu** poznání nutné před většinou projektů, anebo i psaním kvalifikačních prací, které jsou napojeny na ochranu duševního vlastnictví, průmyslového vlastnictví.

Informační zdroje a informační služby jsou dnes chápány především v moderním kontextu **témat a výzev elektronizace, automatizace a digitalizace** a cesta k informačním službám a zdrojům vede asi nejlépe přes různé typy knihoven. Knihovny a informační instituce často odstraňují tzv. *informační propast*, anebo ji výrazně zmenšují, jak již bylo v textu zmíněno. **Knihovny jsou nezbytné pro svobodnou a demokratickou společnost**, jsou důležité až nezbytné **pro sociální, kulturní a vzdělávací činnost (neformální vzdělávání) a jsou oporou dokumentové komunikace.**

Pokročilý uživatel neopírá vlastní informační potřeby a jejich naplňování jen o jednu knihovnu nebo jeden informační systém, ale bývá orientován širěji a využívá vícero knihoven, jak je v tomto textu naznačeno a dokumentují i uváděné příklady.

Přestože české knihovny v mnohém dohnaly světově uznávané knihovnicko-informační instituce, je někdy tristní, že i poměrně vzdělaní uživatelé v České republice ve velké míře **netuší o bohatství zejména elektronických informačních zdrojů** a o možnostech vzdálených přístupů k nim, což je zároveň škoda nejen jejich, ale i pro

společnost, která by díky jejich případným zlepšeným výsledkům mohla ještě lépe prosperovat. Nicméně je to zároveň výzvou pro témata a cesty informační gramotnosti směrem k uživateli, a to ve vzdělávání školském nebo ze strany knihoven a informačních institucí.

LITERATURA

- BALÍKOVÁ, Marie. Fasetový klasifikační systém. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-01]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001529&local_base=KTD.
- HAVLOVÁ, Jaroslava. Citační manažer. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-01]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000013827&local_base=KTD.
- KUČEROVÁ, Helena. Bibliografická databáze. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-01]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000385&local_base=KTD.
- KUČEROVÁ, Helena. Faktografická databáze. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-13]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000394&local_base=KTD.
- KUČEROVÁ, Helena. Správa databáze. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-14]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000130&local_base=KTD.
- KUČEROVÁ, Helena. Správa databáze. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-03]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000130&local_base=KTD.
- MAKULOVÁ, Soňa. Návrh vyhľadávania na webových sídlach rešpektujúci odporúčania informačných architektov. *ITlib: Informačné technológie a knižnice* [online], 2007, č. 1 [cit. 2018-09-03]. Dostupný z WWW: <http://itlib.cvtisr.sk/archiv/2007/1/navrh-vyhľadavania-na-webovych-sidlach-respektujuci-odporucania-informacnych-architektov.html?page_id=1422>. ISSN 1336-0779.
- MARCHIONINI, Gary. *Information seeking in electronic environments*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. 224 s. ISBN 0-521-58674-7.
- PAPÍK, Richard. *Strategie vyhľadávání informací a elektronické informační zdroje*. 1.vyd. Praha: Velryba, 2011. 192 s. ISBN 978-80-85860-22-1.
- PAPÍK, Richard. Rešeršní strategie a rešeršní služby I. Duha [online]. 2013, roč. 27, č. 4, [cit. 2018-10-28] Dostupný z WWW: <<http://duha.mzk.cz/clanky/resersni-strategie-resersni-sluzby-i>>. ISSN 1804-4255.
- PAPÍK, Richard. Rešeršní strategie a rešeršní služby II.: Vyhľadávání informací v elektronických informačních zdrojích z hlediska používaných termínů. Duha [online]. 2014,

roč. 28, č. 1 [cit. 2019-10-28]. Dostupný z WWW: <<http://duha.mzk.cz/clanky/resersni-strategie-resersni-sluzby-ii-vyhledavani-informaci-v-elektronickych-informacnich-zdr>>. ISSN 1804-4255.

PAPÍK, Richard. Rešeršní strategie a rešeršní služby III.: subjekty producent – poskytovatel v rešeršním procesu. Duha [online]. 2014, roč. 28, č. 2 [cit. 2019-10-28]. Dostupný z WWW: <<http://duha.mzk.cz/clanky/resersni-strategie-resersni-sluzby-iii-subjekty-producent-poskytovatel-v-resersnim-procesu>>. ISSN 1804-4255.

PLANKOVÁ, Jindra. Otázka budoucnosti fenoménu Open Access. *Ikaros* [online]. 2008, roč. 12, č. 6 [cit. 2018-10-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/4823>>. URN-NBN:cz-ik4823. ISSN 1212-5075.

ŠVEJDA, Jan. Vyhledávání informací. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-03]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001825&local_base=KTD.

TDKIV: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-01]. Dostupné z: <http://tdkiv.nkp.cz>

9 SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Ukázka výstupu z terminologické databáze TDKIV	7
Obrázek 2 - Příklad správy EIZ odrážející se na webové stránce Ústřední knihovny	9
Obrázek 3 - Příkladem specializované databáze (na rukopisy) může být od UNESCO oceněná plnotextová databáze (digitální knihovna) Manuscriptorium	10
Obrázek 4 - Ukázka bibliografické databáze v podobě katalogu, v tomto případě Souborného katalogu ČR	11
Obrázek 5 - Zajímavou službou posledních let dodání primárního dokument k uživateli je služba Získej	13
Obrázek 6 - Příklad otevřeného systému (open access), Národní úložiště šedé literatury	15
Obrázek 7 - Databáze PubMed, http://www.pubmed.gov	17
Obrázek 8 - Bibliografická a tzv. citační databáze Web of Science.....	17
Obrázek 9 - Databáze patentů a užitných vzorů, http://www.upv.cz	18
Obrázek 10 - Příklad informačního systému faktografických informací	19
Obrázek 11 - Vyhledávací (rešeršní) proces [PAPÍK, 2011]	21
Obrázek 12 - Příkladem hypertextově orientovaného rozhraní jsou veřejné databáze, zde např. bibliografická databáze ANL	22
Obrázek 13 - Ukázka vyhledávání s podporou řízených slovníků, mj. také faset	23
Obrázek 14 - Ukázka fasetového přístupu (navigace) v katalogu knihovny (MSVK)	24
Obrázek 15 - Základní koncipování rešeršního dotazu v systému PubMed metodou volného hledání v textu, ale zároveň by šlo využít vyhledávání s pomocí řízených slovníků.....	24
Obrázek 16 - Ukázka bibliografického dokumentu v databázi PubMed.....	25

Název: Vyhledávání bibliografických a faktografických informací ze
specializovaných zdrojů, jejich ověřování a správaází dat

Verze: 1.0

Autor: doc. PhDr. Richard Papík, Ph.D.

Počet stran: 33

Rok vydání: 2021